

Pjäsen tar oss till den sovjetryska zonen i det ockuperade Tyskland hösten 1948. Vad som hände då kom att präglade Europa fram till sovjetunionens upplösning fyrtio år senare. I fokus finns några människor som överlevt – men hur är det med deras drömmar?

ÅTERSEENDET

Drama av Lasse Rabenius
version 2012.0602

PERSONER: MODERN, SUSANNE Leonhard
WOLFGANG, hennes son
MIMI och HERTHA, moderns reskamrater
ANDREJ, Herthas tolvårige son (med på resan)
PORTIERN
RODENBERG, dramatiker

Skådespel i tre akter.

I centrum av scenutrymmet en *hotellreception*, med disk och ett porträtt av Stalin. Till vänster därom *hotellets restaurant* med flera dukade matsalsbord, bland annat ett med fyra platser. Till höger ett enkelt *hotellrum* med fyra bäddar och ett centralt placerat bord med fyra stolar.

Detta beskriver ett minimum av scenrekvisita. Annat kan tillföras för att ge atmosfär av tysk efterkrigstid; pjäsen utspelar sig hösten 1948.

dialoganvisning

/ person blir avbruten, eller avbryter
... meningen oavslutad, och fortsätter eventuellt i nästa replik
-- tankepaus

AKT I

Första scenen spelas i receptionen. När skådespelet börjar är alltså denna del av scenutrymmet upplyst. Porträttet av Stalin måste vara synligt men behöver inte överexponeras. Restauranten ska skönjas men i övrigt ligga i mörker.

SCEN 1

Tidpunkt: söndag 29 augusti 1948 på eftermiddagen. På Socialistiska Enhetspartiets hotell på Wallstrasse i Berlin. Modern och hennes reskamrater Mimi, Hertha och Andrej står trötta och hungriga i reskläder och med väskor i receptionen. Portiern betraktar sällskapet. Moderns kapp lagad, skor slitna – dock har hon en elegant schal över axlarna.

PORTIERN En söndag vid denna tidpunkt, nej det går inte. Matsalen är tyvärr stängd.

MODERN Kan vi möjligen få kaffe och en smörgås? Vi har rest i en vecka från Moskva, vi har fått sova på stationerna...

PORTIERN Nej, som jag sa, det finns ingen personal.

MIMI Jag har en brödbit kvar. Det ordnar sig ...

PORTIERN Låt mig anteckna er för ett rum, så ni kan vila ut. Era namn, tack.

MODERN Jag är Susanne Leonhard.../

PORTIERN /den Leonhard? Är ni möjligen släkt med Wolfgang Leonhard?

MODERN Det är min son.

PORTIERN Alltså... jag talar om docenten vid Karl Marx institutet, är det er son?

(ser uppmärksamt på modern)

Jag känner väl till honom, en glänsande talare!
Varför sa ni inte det genast.

MODERN (rycker på axlarna)

MIMI Ja, varför sa du inte det genast! Det är det jag alltid har sagt om Wolfgang – han blir nåt stort, sa jag.

PORTIERN Utan tvekan en betydelsefull man i partiet! Nå... så snart jag skrivit in er ska jag visa er till ett rum. Vi har många gäster för närvarande, så ni får tyvärr dela på ett fyrbäddsrum. Jag hoppas det inte blir alltför obekvämt för er.

MIMI O nej då. Det gör ingenting.

PORTIERN Bra, får jag då bara be er om era pass! Och medan ni installerar er ska jag undersöka om jag kan få fram något ätbart.

MODERN (med höjda ögonbryn) Det var ju vänligt av er. Eh... har ni då möjligen något meddelande från min son?

PORTIERN Jag vet att han för närvarande befinner sig vid Östersjökusten. Och väntas åter i Berlin om några dagar.

MODERN Tack för beskedet. Då vet jag. Ni förstår, vi har inte setts på länge.

PORTIERN Jag ska underrätta er så snart jag vet något mer. -- till dess, om ni kommer från Moskva kanske ni känner Hans Rodenberg?

HERTHA Naturligtvis. Vi var alla tyska emigranter. Han, en uppskattad dramatiker. Fast leden glesnade -- kriget, och så...

ANDREJ Farbror Rodenberg gav oss biljetter till Den Rätte. Den var jättebra! De försökte lura honom, men han genomskådade borgarpaketet, så dom fick sitt straff.

PORTIERN Ja just. Jo, Rodenberg finns faktiskt på hotellet. Jag ska se om jag kan låta er träffa honom.

MODERN (*hastigt*) Låt oss vänta med det.

MIMI Äsch, det vore väl trevligt. Också för lille Andrej.

ANDREJ Jag är inte liten!

HERTHA Vad är det Susanne?

MODERN Jag drar på en förkylning sedan gränsövergången i Brest-Litovsk -- känner mig inte riktigt kry.

PORTIERN Ni kan ju ta det senare, han finns nog kvar några dagar till.

MODERN Ja tack, vi kanske tar det sedan.

I **andra scenen** ligger ljuset på hotellrummet. Av ljuset som kommer från ett fönster framgår det att det är morgon.

SCEN 2

Tidpunkt: torsdag 2 september 1948 klockan 9 på morgonen.
Ett enkelt hotellrum med fyra sängar och ett bord med fyra stolar.

Modern, Mimi, Hertha sitter kring bordet; Andrej ligger ännu i sin säng.

Kvinnorna dricker morgonkaffe.

HERTHA Andrej, det är dags att stig upp nu. Vi kanske får besök.

ANDREJ Vi har inte träffat nån på flera dar, inte ens farbror Rodenberg.

HERTHA Susanne väntar besök.

ANDREJ Vem då?

HERTHA Du är för liten för att komma ihåg farbror Volodja.

ANDREJ Är han ryss?? Bor han här?

HERTHA Han är tant Susannes son. De har inte setts på mycket länge.

ANDREJ För han var i kriget, va?

MIMI Men nu blir det av. Allt ordnar sig till det bästa.

MODERN Tycker du? Ditt sätt irriterar mig Mimi.

MIMI Jag försöker bara vara snäll.

MODERN Så snart vi stigit av tåget ville du söka upp ryssarna, ockupationsmakten! När det fanns tyska funktionärer överallt.

MIMI De är ju våra vänner!

MODERN Du är oförlåtligt naiv.

MIMI Du har hackat på mig hela resan. Nu tänker jag säga ifrån! Ryssarna har befriat oss och vi har kunnat återvända tack vare deras hjältemodiga insats. Hur kan du glömma det?

HERTHA Susanne har andra erfarenheter, Mimi.

MIMI Må så vara, det ändrar i alla fall inte faktum. Det är inte amerikanarna som befriat oss från Hitler, och inte britterna, och minst av allt fransoserna!

ANDREJ Nä, för det var ryssarna!

HERTHA Gå och bädda din säng Andrej! Jag vill dricka mitt kaffe utan det här tjafset.

(*tystnad*)

MIMI Du ska se att han kommer snart.

MODERN Jag ska försöka vara lugn.

HERTHA Vill du ha lite mer kaffe?

Det bultar på flera dörrar i korridoren utanför, till slut också på deras.

In i rummet stormar en ung man, slänger med en portfölj i handen, styr kurs mot rummets bord och sjunker tvärt ner på den återstående stolen.

WOLFGANG Det här skulle man väl aldrig ha kunnat drömma om!

MODERN Volodja?

WOLFGANG Wolfgang. Numera.

MODERN (tagen) Det här är Hertha och Mimi. Och Andrej.

*(Kvinnorna nickar stumt mot Wolfgang.
Andrej ställer sig att stirra på Wolfgang)*

Jag känner knappt igen dig. Är det verkligen du?

WOLFGANG -- ja? Är jag så förändrad?

MODERN Du var bara femton.

WOLFGANG Äsch... Det har hänt mycket -- sedan dess.

ANDREJ Han ser precis ut som Den Rätte! Mamma, visst gör han?

HERTHA Så är det säkert.

MODERN Ja -- du har uppdrag i partiet, hörde jag.

WOLFGANG Men, när kom du – ni?

MODERN I söndags. Jag lämnade Kubanka, nära Bernaul för cirka fjorton dagar sedan.../

WOLFGANG /Kubanka. Vad är det?

MODERN Det ligger vid gränsen mot Kazakstan och Mongoliet.

WOLFGANG Jag visste aldrig var.../

MODERN /Och vi för från Moskva förra tisdagen...

(hon gör en handrörelse mot rumskamraterna)

Vi passerade gränsen i Brest-Litovsk för fyra dagar sedan...

Varje passage har varit en prövning...

Men nu är jag här.

(hon ler)

Efter tretton år befinner jag mig åter i Berlin, det är som en dröm!

Jag trodde inte jag skulle få se dig igen.

WOLFGANG (nästan i tårar) Mamma!

Wolfgang reser sig hastigt, närmar sig modern, dock osäkert.

Lägger så sin hand på hennes.

Rumskamraterna lämnar modern och Wolfgang ensamma.

Wolfgang drar en stol intill modern, sätter sig. Betraktar henne uppmärksamt.

Allt rättar till sig till sist, eller hur! Du ser ju!

MODERN Det var så länge sedan. Jag skulle visst hjälpa dig med läxan...

WOLFGANG -- Jag minns. Jag gick till din kammare.../

MODERN /..jag blev häktad, natten den 26 oktober 1936, mellan klockan två och tre. Jag hade knappt hunnit somna riktigt, förrän jag blev väckt av bråk och buller./

WOLFGANG /...när jag kom var dörren förseglad. En kvinna frågade i vårdslös ton vad jag ville. Så fick jag höra att 'Din mor bor inte här längre'. Att du varit tvungen att omedelbart ge dig i väg på en kommendering. Du skulle nog snart komma tillbaka.

Hon uppmanade mig att lugnt gå hem.

MODERN De tog mig till Lubjanka.

Jag trodde ju att det bara var ett missförstånd.

WOLFGANG Partiet tar aldrig miste.

MODERN Är du sarkastisk?

WOLFGANG Inte alls. I principiella frågor har partiet noggrant övervägda ställningstaganden. En annan sak är att misstag kan begås på det individuella planet, men de rättas till.

MODERN Det tog tolv år.

WOLFGANG Jag kan förstå din bitterhet... Du har fått göra ett stort offer.

MODERN Det var ett misstag -- att vi for till Sovjetunionen den gången.

WOLFGANG Hur kan du säga något så huvudlöst. Jag står i alla fall fast vid beslutet./

MODERN /Du?! Du var bara tretton år. Beslutet och konsekvenserna måste jag stå för.

WOLFGANG Ett ögonblick! Du sa att vi inte kunde stanna i Sverige. Att du hade goda vänner i Manchester. Och att jag skulle kunna gå i en engelsk skola. Så länge nazisterna var kvar vid makten.

MODERN Så blev det inte.

WOLFGANG Nej, för alternativet var att vi skulle fara till Sovjetunionen.
Du sa att jag var en stor pojke och att du inte skulle bestämma något som inte jag ville. Och jag övertygade dig om att det var till Sovjetunionen vi skulle.

MODERN Det kan jag inte minnas. Du har nog förstorat din egen roll.
Vad jag däremot aldrig glömmer är det samtal jag hade med madame Kollontaj på sovjetambassaden. Det var hennes svar som avgjorde mitt beslut.

WOLFGANG Jag minns bestämt... Nåväl, vad sa Kollontaj då?

MODERN Hon tog emot mig med förtrollande älskvärdhet. Det var tio år sedan jag sett henne senast; hon hade åldrats starkt, men hennes ansikte strålade av samma skönhet. Genast sa hon..

(förändrar sin röst för att efterlikna Kollontaj)

- Ack, visst måste ni resa till Sovjetunionen, ma chérie, på sitt livliga sätt.

- Ni kan inte tänka er vilka stora möjligheter ni har i vårt land! Ni är ju skriftställarinna! Ni får omedelbart en redaktion att leda.

Att ni inte behärskar ryska betyder inte ett dugg. Ni talar ju tre europeiska språk, det är fullständigt tillräckligt. I Moskva pulserar livet som i ingen annan stad i världen. I det övriga Europa stagnerar allt, hemma hos oss däremot ... /

WOLFGANG (*beskt*) /Det förminskar ju mitt ansvar betydligt.

MODERN Är du lättad?

WOLFGANG (*giftigt*) Visst! Din lägervistelse är uppenbarligen Kollontajs fel.

MODERN Om det vore så enkelt... Hade jag kunnat föreställa mig, att en sovjetdiplomat, även i ett privat samtal, skulle hävda saker och ting, som inte stämde med hennes åsikter, så skulle jag väl aldrig låtit övertala mig att emigrera till Moskva.

(blir betänksam)

Det vore enkelt för mig att förbanna den svenska sovjetministern för hennes propagandaprat efter att ha fått känna på sanningshalten i det. Så småningom stod det dock klart för mig att Aleksandra Kollontaj inte hade kunnat uttala sig annorlunda än hon gjorde.
Hon kunde inte veta om jag skulle komma att vidarebefordra varje minsta antydning till varning från hennes sida.
Endast den som känner till NKVD:s terror och angivar-system kan förstå i vilken situation Aleksandra Kollontaj befann sig, när jag kom och frågade henne till råds.

WOLFGANG (*sarkastiskt*) Alltså, varken ditt fel och inte heller Kollontajs!

MODERN Nej, felet är mycket allvarligare.

WOLFGANG (*spelar förvånad*) Verkligen?

MODERN (*tvekar*) Ja...

(kort paus)

WOLFGANG Vi har inte setts på tretton år. Och redan är vi mitt uppe i ett något slags urspåret politbyråmöte.

MODERN Ja tänka sig... Berätta i stället hur du har det.

WOLFGANG Du har ju sett hur det ser ut. Då kan du ju ana vilka uppgifter vi ställdes inför när vi kom hit i april förra året. Det var bara ruiner och lervälling. Vårt uppdrag var givet: att återupprätta livsmedelsförsörjningen, återställa elektricitet och vattensystem... kort och gott att bygga upp en ny tysk förvaltning .../

MODERN /De skickade dig från Moskva?

WOLFGANG Javisst.

MODERN En viktig uppgift. Jag är glad för din skull. Vem leder arbetet?

WOLFGANG Det är väl ingen hemlighet längre... Walter Ulbricht.

MODERN Han satt i Riksdagen före kriget. Och ni kommer bra överens?

WOLFGANG Javisst! Han är mycket erfaren. Organisatoriskt begåvad. Oerhörd arbetsförmåga.

MODERN Utmärkt.

WOLFGANG Javisst... Jag glömmer aldrig första kvällen i Berlin. Ulbricht lät stanna bilen utanför den öppna porten till ett skadat hyreshus i Neukölln. Vi kom in i ett enkelt rum i en arbetarbostad; på ett bord stod en fotogenlampa – elektriskt ljus fanns givetvis inte under dessa dagar – där satt en grupp kommunister, som arbetat underjordiskt kriget igenom: de var levande, offervilliga och entusiastiska och stod i nära kontakt med verkligheten och de 'vanliga' människorna.

Atmosfären i det enkla rummet var helt annorlunda än vid partimötena i Sovjetunionen. Stämningen var sådan som jag hade föreställt mig att den varit på möten under oktoberrevolutionen. Utan att avvakta några direktiv hade kamraterna genast insett att vad det nu gällde var att organisera försörjningen, att lindra den mest trängande nöden

hos befolkningen, så att man kunde komma ut ur kaos och svält.

MODERN Så gjorde vi också efter förra kriget.

WOLFGANG Ja, då slutade det illa. Det måste vi undvika den här gången.

Ulbricht visade också snart vem som stod för kommandot. Trots protester från några kamrater. Det var helt nödvändigt strama upp ledningen – just med tanke på de historiska erfarenheterna.

MODERN Så det är också din uppfattning?

WOLFGANG Naturligtvis!

MODERN -- Tar du upp arbetaroppositionen i dina föreläsningar?

WOLFGANG Du menar.. som efter 1921? Nej -- möjligen som ett varnande exempel, som en typ av ultrademokrati som tillbakavisats av historien.

MODERN Är det inte 'lustigt' att det var Kollontaj som ledde den fraktion inom rörelsen som förespråkade ökad demokrati i partiet -- alltså när läget efter revolutionen och inbördeskriget stabiliserats. Jag menar att detta blivit ett brännande problem idag!

WOLFGANG En märklig uppfattning med tanke på att inte ens Kollontaj själv förordar den. Idag.

MODERN Hur skulle hon kunna det? Det finns inget utrymme ens för tanken – det har gjorts till ett brott mot partiet.

WOLFGANG Hur som helst, det där tillhör historien. Vi kan inte gå baklänges in i framtiden.

fortsättning.. totalt 32 scener i 3 akter